

La Jamància (1843). L'alternativa revolucionària del progressisme barceloní

Núria Miquel Magrinyà

nuria.miquelma@gmail.com

Universitat de Barcelona

Facultat d'Història

Departament d'Història i Arqueologia

Carrer de Montalegre, 6

08001 Barcelona

RESUM: El present article és una aproximació a la naturalesa políticament revolucionària de la Jamància, l'aixecament progressista radical que tingué lloc a Barcelona entre el setembre i el novembre de 1843 i que clou la Revolució Liberal. El progressisme barceloní capitanejà un projecte radical basat un insurreccionalisme diferenciat del progressisme institucional, al qual desafià durant els mesos que durà la revolta. Per fer-ho, l'article presenta dos elements fonamentals que mostren la naturalesa revolucionària de la revolta i que conformaven la identitat del progressisme radical barceloní: la repressió d'aquest per les autoritats militars i la ruptura política encarnada per la noció de junta central.

PARAULES CLAU: liberalisme, progressisme, identitats, Revolució Liberal, Barcelona, la Jamància

La Jamància (1843). The revolutionary alternative
of Barcelona progressivism

ABSTRACT: This paper deals with the politically revolutionary nature of *la Jamància*, the radical progressive uprising that took place in Barcelona in September - November 1843 that ended with the Liberal Revolution. Barcelona progressivism put forth a radical revolutionary project different from that of governmental progressivism, which was consequently challenged during the rebellion. The paper presents two key elements that

MIQUEL MAGRINYÀ, Núria, «La Jamància (1843). L'alternativa revolucionària del progressisme barceloní». *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 23, 81-117. ISSN: 1139-0158. ISSN-e: 1699-7468. DOI: 10.1344/cercles2020.23.1011. Data de recepció: 17/2/2020. Data d'acceptació: 25/6/2020.

show the revolutionary nature of *la Jamància* and which shaped the identity of Barcelona's radical progressivism: its repression by the military authorities, and the political break embodied by the notion of *Junta Central*.

KEYWORDS: liberalism, progressivism, identities, Liberal Revolution, Barcelona, la Jamància.

Entre el setembre i el novembre de 1843 tingué lloc a Barcelona una insurrecció que feu possible el triomf del progressisme radical a la ciutat, a diferència del que succeí a la resta de l'Estat, on l'alternativa insurreccional fou absorbida i neutralitzada pel nou govern provisional, d'índole progressista, presidit per Joaquín María López. Els fets es remunten a alguns mesos abans, quan Baldomero Espartero fou expulsat de la regència, que ocupava des del 1840, atès que la reina Isabel II era encara menor d'edat. La manca de suport a les Corts havia dut Espartero a dissoldre-les, a convocar noves eleccions el març de 1843 i a intentar formar govern de nou, per aconseguir una major estabilitat política. Tanmateix, només deu dies després, Espartero deposà el nou gabinet, presidit per Joaquín María López, perquè aquest havia demanat la destitució del general Linaje, secretari personal del regent. Ara bé, abans que el regent pogués tornar a dissoldre les Corts per evitar aquesta destitució, ja s'havien produït revoltes en diferents ciutats de l'Estat —sobretot a Andalusia: Màlaga, Granada i Almeria— en defensa del gabinet de López davant l'autoritarisme d'Espartero.

A Catalunya fou establerta una junta a Reus a finals de maig, que fracassà, i una a Barcelona a principis de juny, que, a diferència de la primera, incorporà a les seves demandes la constitució d'una junta central —nacional— que, prenent com a base la descentralització de la presa de decisions i el municipalisme, havia d'esdevenir una alternativa a un poder polític, el d'Espartero, considerat il·legítim. La pressió revolucionària exercida per les juntes obligà Espartero a abandonar la regència i a fugir del país. Tanmateix, el nou govern provisional, pro-

gressista i presidit pel mateix López, convertí les juntes en consultives, amb la qual cosa les desposseïa de sobirania i anul·lava la possibilitat de convocar la Junta Central. Però la junta barcelonina s'hi oposà i, durant el mes d'agost, les tensions entre aquesta i el govern provisional augmentaren fins que, a principis de setembre, tingué lloc a la ciutat el nou aixecament que es coneix amb el nom de la Jamància.¹

Introducció i balanç

L'objectiu d'aquesta investigació és mostrar que la Jamància de Barcelona fou una insurrecció de naturalesa essencialment política, que posà de manifest l'existència d'una alternativa progressista revolucionària a la ciutat. Així ho demostra el fet que la Junta trenqués amb el govern —no ho feu ni amb la monarquia ni amb la Constitució de 1837—, que no donava continuïtat al projecte iniciat el juny de 1843, i que tingués com a objectiu establir un poder nou que substituís el preexistent en l'àmbit nacional, que fou considerat il·legítim. En aquest sentit, Barcelona capitalitzà un projecte progressista radical que pretenia democratitzar el sistema liberal mitjançant l'experiència juntista i la defensa dels interessos de les classes populars, però sense posar en debat la qüestió de la propietat, motiu pel qual durant la Jamància aquesta no fou qüestionada de manera representativa i fou protegida explícitament per la junta revolucionària. La clara naturalesa rupturista de la Jamància la converteix, doncs, en un intent de bastir una alternativa política radical i federalitzant articulada al voltant del progressisme revolucionari, enfrontat amb el progressis-

1 El terme *jamància*, utilitzat ja durant l'alçament antiesparterista del juny, sembla que prové del terme caló *jamar* ('menjar'), per la qual cosa significaria 'ganà', en relació amb el jornal, molt minso, que rebien els cossos francs i alguns milicians. Antonio MOLINER, «El movimiento centralista catalán de 1843», *Trienio*, n. II, 1988, p. 25-109.

me governamental. Aquesta naturalesa revolucionària es manifestà, fonamentalment, en dues direccions. En primer lloc, amb la ruptura jurídica de la junta revolucionària establerta a la ciutat i la convocatòria d'una junta central com a principal reivindicació dels revoltats, i, en segon lloc, amb la dura repressió exercida per l'exèrcit i les autoritats militars durant i després de la revolta. Ambdós factors —tant el desafiament institucional com la repressió— es manifestaren de manera constant durant la segona etapa de la Revolució Liberal, entre el 1835 i el 1843, i esdevingueren elements clau en la conformació de la identitat del progressisme radical.

Així doncs, aquesta recerca és una anàlisi d'història política de la realitat institucional barcelonina durant l'alçament que hi tingué lloc entre el setembre i el novembre de 1843, així com de la resposta governamental al desafiament centralista en la seva àrea d'influència. En aquest sentit, l'estudi s'ha realitzat mitjançant l'anàlisi documental de fonts primàries que ens permeten discernir, de manera indirecta —a causa de la manca de fonts directes, ja que les actes de la junta revolucionària barcelonina es troben desaparegudes—, el funcionament del poder polític a la ciutat. Concretament, es tracta de fonts primàries institucionals, relatives a la Diputació Provincial i a l'Ajuntament de Barcelona, periodístiques, és a dir, cròniques i premsa,² i personals, com ara els dietaris.

Amb tot, l'estudi de la Jamància implica aproximar-se a l'episodi que clogué la Revolució Liberal a Espanya i precedí l'adveniment de

2 Un sol diari moderat, el *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, tenint en compte la diversitat de fonts moderades que hem utilitzat per a la recerca, i un de progressista radical, *El Constitucional*, l'únic que mantingué la redacció dins de les muralles de Barcelona, publicà regularment durant la insurrecció i del qual formaven part persones com Pere Felip Monlau o Rafael Degollada, president de la Junta Suprema, que liderà la Jamància. La premsa barcelonina del Trienni Progressista ha estat estudiada per Jaume GUILLAMET, *La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural a la Barcelona progressista (1841-1843)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1993.

la Dècada Moderada a Barcelona i a la resta de l'Estat, ja que, com apuntà Joan Fuster Sobrepere,³ els fets de Barcelona anticipen el que va passar en l'àmbit estatal un mes després: el control dels ajuntaments prenent com a base la llei de 1840 —que els restava autonomia, ja que l'alcalde passava a ésser elegit directament pel govern d'entre els regidors electes—, la desactivació de la Milícia Nacional i l'assalt a *El Eco del Comercio* —el principal diari del progressisme antiesparterista, editat a Madrid—. Tot plegat fou, doncs, una estratègia de liquidació del progressisme, tant a Barcelona com a la resta de l'Estat. El 26 de desembre les Corts foren dissoltes i es produí un relleu general en els càrrecs de l'Administració. Amb el retorn de Maria Cristina, la reina mare, a Espanya —per Barcelona—, el triomf de la reacció conservadora fou completat.

En general, la historiografia espanyola ha tendit a aproximar-se a la Jamància des de l'estudi de les Bullangues, les revoltes ocorregudes a Barcelona durant els períodes 1835-1837 i 1840-1843. Aquesta tendència tenia, en un inici, l'objectiu de desprestigiar i minimitzar la proposta política radical que havia articulat el fenomen bullangós, per tal de desvincular-lo del context revolucionari en el qual l'Estat liberal fou implantat. Així, durant els anys i les dècades posteriors, les Bullangues barcelonines reberen poca atenció de la historiografia i, en les poques ocasions en les quals aquesta es produí, fou, com hem dit, en sentit condemnatori, tant per part de la historiografia liberal com per part d'una certa tradició clerical que demonitzà el liberalisme i la seva presumpta naturalesa anticlerical, si bé les cremes de convents corresponen al primer cicle de Bullangues (1835-1837).⁴ Tot

3 Joan FUSTER SOBREPHERE, *Barcelona i l'Estat centralista: indústria i política a la dècada moderada*, Vic, Eumo, 2006, p. 25-26.

4 Vegeu més informació a Anna Maria GARCIA ROVIRA, «Les bullangues de Barcelona», a *Actes de les primeres jornades de debat «Revoltes populars contra el poder de l'Estat», Reus, 18-20 d'octubre de 1990*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1992, pp. 94-102.

sembla apuntar, doncs, que hi hagué una tendència a partir de 1837, tant des del liberalisme moderat com des dels sectors clericals, a menystenir el que succeí a Barcelona i desvincular-ho del context revolucionari mitjançant l'ús del terme *bullanga*, de connotacions clarament pejoratives, associades a la violència i a la manca d'un lideratge polític clar.⁵

Amb l'adveniment del segle xx, les bullangues desaparegueren d'uns llibres d'història hereus, en certa manera, d'aquest liberalisme. A mitjan segle, la historiografia positivista reforçà aquest concepte de bullanga per a les revoltes del període 1836-1837, així com la criminalització de les dels anys 1842 i 1843.⁶ Tanmateix, amb la recuperació de la democràcia a Espanya i l'entrada de nous corrents intel·lectuals, l'estudi del període experimentà un impuls destacable i aparegueren noves interpretacions.⁷ La majoritària es produí en el marc de les aproximacions estructuralistes i sociològiques, sota el mestratge de Josep Fontana,⁸ que rescatà de l'oblit la participació de les classes populars en la Revolució Liberal,⁹ sobretot a partir del volum que dirigí

5 Jordi ROCA VERNET, «"Bullanga", a new word for a new liberalism» [en línia], a *To the barricades. Objects that tell the story of popular protest in Europe, 1815-1850*, Coventry, University of Warwick, 2019. Disponible a: <www.barricades.ac.uk/items/show/60> (consulta: 23 de desembre de 2019).

6 Vegeu Jaume CARRERA PUJAL, *Historia política de Cataluña*, Barcelona, Bosch, 1957, tom III, La guerra civil y las revueltas de 1835 a 1843; o Francesc CURET, «La Jamància». 1842-1843, Barcelona, Dalmau, 1961.

7 Ens referim a l'obra de Jesús Longares sobre la religió i el liberalisme a Barcelona, o a la de Jesús Mestre, que interpretà la Jamància com una revolta preindustrial: Jesús LONGARES, *Política y religión en Barcelona (1833-1843)*, Madrid, Editora Nacional, 1976; Jesús MESTRE, «Elecciones i revoltes populars. Les dues cares de la política liberal a Barcelona (1837-1843)», *L'Avenç*, n. 87, 1985.

8 Vicens Vives ja havia apuntat algunes línies generals per a una nova interpretació de la Jamància que posava en valor el seu component democratitzador i defensor d'una Espanya liberal construïda des de l'espai local i provincial. Vegeu Jaume VICENS VIVES i Montserrat LLORENS, «Industrials i polítics. Segle XIX», a *Història de Catalunya. Biografies catalanes*, Barcelona, Vicens Vives, 1958.

9 Vegeu Anna Maria GARCIA ROVIRA, *La revolució liberal a Espanya i les classes popu-*

de la *Història de Catalunya* d'Edicions 62.¹⁰ Segons aquesta, la Jamància fou un episodi de ruptura política i social, sociològicament radical —en el sentit de classe—, enquadrat en una realitat socioeconòmica, la catalana, molt complexa i diferenciada de la de la resta de l'Estat.

Tanmateix, en les darreres dues dècades, l'estudi del període ha experimentat una renovació profunda que té com a objecte la política, que esdevé l'espai en el qual es manifesten les qüestions socials subjacents a un Estat liberal en formació. Així, des d'una anàlisi cultural i social de la política, la ruptura que significà la Jamància, punt de clausura de la Revolució Liberal, passa per l'estudi del progressisme, que bastí una alternativa revolucionària —al marge de la institucional— a la ciutat. Fou aquest progressisme radical qui articulà la ruptura amb el govern preexistent i qui es convertí en l'objectiu de la repressió exercida per aquest.

En relació amb el progressisme, doncs, els estudis s'han centrat, sobretot, en l'àmbit parlamentari i en la seva cultura política, d'una banda, i en l'aproximació biogràfica a alguns dels progressistes més destacats, de l'altra. En el primer cas, María Cruz Romeo estudià la cultura política del progressisme i definí la seva relació amb les utopies del primer liberalisme, és a dir, el reformisme —el progressisme esdevingué circumstancialment revolucionari a partir del 1835— i la sobirania nacional, l'herència de la Constitució de Cadis.¹¹ Alhora, l'estudi de la memòria del progressisme espanyol, a través de la seva política

---

lars, Vic, Eumo, 1989; Manel RISQUES, «La insurrecció de Barcelona pel novembre de 1842. La seva dinàmica social», *Recerques: Història, Economia, Cultura*, n. 10, 1980, pp. 93-112; i, més recentment, Jordi BOU, «La Jamància: el naixement de l'última bullanga popular (juny-agost de 1843)», *Barcelona Quaderns d'Història*, n. 10, 2004, pp. 171-186.

¹⁰ Josep FONTANA, «La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868)», a Pierre VILAR (dir.) i Josep TERMES (coord.), *Història de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1988, vol. 5.

¹¹ María Cruz ROMEO, «La cultura política del progresismo: las utopías liberales, una herencia en discusión», *Berceo*, n. 139, 2000, pp. 9-30.

simbòlica i la construcció de monuments, li permeté analitzar el discurs progressista, fonamentat en la sobirania nacional, l'elitisme i el dret a la insurrecció legal.¹² Tanmateix, sembla que aquest darrer punt era prou controvertit i que es movia entre el dret a la insurrecció legítima i un reformisme d'ordre, com ha apuntat María Cruz Romeo.¹³ Una identitat, que, com ha afirmat Rafael Zurita, es construí a partir de l'apropiació per part dels progressistes, de conceptes i símbols propis del primer liberalisme.¹⁴ En segon lloc, hem de destacar l'impuls dels estudis biogràfics de les dues darreres dècades, concretament pel que fa a la biografia d'Isabel II¹⁵ d'Isabel Burdiel o la de dos progressistes destacats com Joaquín María López¹⁶ o Baldomero Espartero,¹⁷ a qui Adrian Shubert ha dedicat recentment una obra extensa en la qual aborda també el fenomen de l'esparterisme i l'enorme suport popular del qual gaudí en diferents moments i contextos al llarg del segle XIX.

Tanmateix, els estudis que ens poden ser més útils per al cas de la Jamància són els que fan referència a l'espai radical, políticament i sociològicament heterogeni, que liderà el progressisme no institucional ni esparterista i que s'implantà fonamentalment a Barcelona. Aquest espai de sociabilitat radical que pren el progressisme com a agent polític és una de les qüestions tractades, si bé en menor mane-

12 María Cruz ROMEO, «Memoria y política en liberalismo progresista», *Historia y Política*, n. 1, 2000, pp. 69-88.

13 María Cruz ROMEO, «La tradición progresista: historia revolucionaria, historia nacional», a Manuel SUÁREZ CORTINA (ed.), *La redención del pueblo: la cultura progresista en la España liberal*, Santander, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cantabria, 2006, pp. 81-114.

14 Rafael ZURITA, «El progresismo. Héroe e historia de la nación liberal», a María Cruz ROMEO i María SIERRA, *La España liberal 1833-1874*, Saragossa, Prensa de la Universidad de Zaragoza, 2014, pp. 317-346.

15 Isabel BURDIEL, *Isabel II: una biografía (1830-1904)*, Madrid, Taurus, 2010.

16 María Cruz ROMEO, «Joaquín María López: un tribuno republicano en el liberalismo», a Javier MORENO (coord.), *Progresistas: biografías de reformistas españoles: (1808-1939)*, Madrid, Taurus, 2006.

17 Adrian SHUBERT, *Espartero, el Pacificador*, Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2018.

ra, per aquesta mateixa historiografia que recentment ha estudiat les cultures polítiques del liberalisme i que entén el progressisme més aviat com una experiència sociopolítica que no com una doctrina política. Genís Barnosell ja havia plantejat la consolidació, durant el Trienni Esparterista, d'un espai de sociabilitat radical a la ciutat representat per la premsa, la Milícia Nacional i la Sociedad Patriótica Constitucional de la Provincia de Barcelona,¹⁸ a les quals podem afegir les festes cíviques.¹⁹ Formaven part d'aquest espai tant el primer republicanisme com el progressisme radical, que, tret d'alguns fluxos cap als sectors demòcrates, continuaven donant suport al progressisme institucional al consistori barceloní. El progressisme, doncs, aglutinà l'alternativa radical a la ciutat almenys fins al final de la Jamància, que significà el final d'aquesta aliança.²⁰ Aquest espai subversiu, que desafia la monarquia i el progressisme governamental, com ha explicat Jordi Roca Vernet,²¹ fou articulat al voltant del progressisme radical com a alternativa al progressisme institucional i a l'esparterisme, i posa de manifest la singularitat de la realitat política barcelonina en relació amb la de la resta de l'Estat. Al seu torn, Quim Serra ha documentat la penetració, en el progressisme radical del Trienni Esparterista, de certs conceptes enquadrats dins del socialisme utòpic —fonamentalment el francès—, com el progrés associat a la industrialització, el perfeccionament humà o el dret d'associació.²²

18 Genís BARNOSELL, «Republicanism, progresismo y sindicalismo en Cataluña durante el Trienio Esparterista (1840-1843)», *Historia y Política*, n. 25, 2011, pp. 93-118.

19 Jordi ROCA VERNET, «Las fiestas cívicas del Trienio Progresista (1840-1843): progresistas enfrentados y desafío a la Regencia», *Historia Contemporánea*, n. 56, pp. 7-45.

20 Genís BARNOSELL, «Republicanism, progresismo y sindicalismo...», pp. 93-118.

21 Jordi ROCA VERNET, «Las fiestas cívicas...», pp. 7-45.

22 Quim SERRA, «El socialisme a la premsa progressista i republicanodemòcrata barcelonina durant el trienni esparterista (1840-1843)», *Cercles. Revista d'Història Cultural*, n. 21, pp. 159-194.

La relació entre el progressisme i altres sectors d'aquest espai radical, concretament amb l'obrerisme,²³ manifest en el primer sindicalisme barceloní, ha estat treballada per Genís Barnosell, que demostra l'existència d'una aliança a Barcelona entre el liberalisme progressista i el sindicalisme durant el Trienni Esparterista. Aquesta aliança circumstancial, segons Barnosell, estigué fonamentada en el tarannà permissiu del progressisme envers les associacions de treballadors i l'ús d'un llenguatge de classes més radical i atractiu que el del republicanisme, aleshores en formació a la ciutat.²⁴ També Albert García Balañá parla d'aquestes aliances puntuals —iniciades durant el Trienni, frenades durant la Dècada Moderada i ressorgides amb força durant el Bienni Progressista— basades en una política més favorable a l'associacionisme per part del progressisme, però no al llenguatge de classes, sinó als discursos liberals compartits de ciutadania i drets humans, que els treballadors industrials assumiren com a propis.²⁵

Jesús de Felipe encara va més enllà en rebutjar la naturalesa merament instrumental de l'aliança entre progressisme i sindicalisme i considera que ambdós compartien plantejaments pel que fa a la naturalesa igualitària de l'Estat, que, com García Balañá, enquadra en

23 L'estudi pioner en aquest aspecte fou el d'Antonio ELORZA i Juan J. TRÍAS VEJARAMO, *Federalismo y reforma social en España, 1840-1870*, Madrid, Seminarios y Ediciones, 1975. Destaquem també el de Josep Maria Ollé publicat el 1973, que representà una primera aproximació al desenvolupament del moviment obrer català durant el període 1840-1843, així com a la seva aliança amb el progressisme barceloní des de finals del 1841 i la seva participació en les insurreccions de 1842 i 1843: Josep Maria OLLÉ, *El moviment obrer a Catalunya. 1840/1843*, Barcelona, Nova Terra, 1973.

24 Genís BARNOSELL, «Republicanism, progresismo y sindicalismo...», pp. 93-118.

25 Albert GARCÍA BALANÁ, «"El verdadero productor": lenguaje y experiencia en la formación de las culturas políticas obreras», a María Cruz ROMEO i María SIERRA, *La España liberal 1833-1874*.

el marc conceptual del liberalisme i els drets naturals, i no pas en una transformació de les condicions sociolaborals.²⁶

D'altra banda, treballs com els de Florencia Peyrou o Román Miguel ens acosten als orígens del republicanisme, així com a la cultura política republicana i als seus relats historicistes. El republicanisme, que condicionava la regeneració d'Espanya a l'establiment d'un sistema democràtic i republicà, anà formant-se en el si d'aquest espai radical a finals de la dècada de 1830.²⁷ Tanmateix, a partir del Trienni Esparterista, certs sectors del progressisme i del primer sindicalisme s'aproximaren, progressivament, al republicanisme, decebuts amb el desmantellament del projecte juntista,²⁸ tot i que continuaren formant part d'aquest espai heterogeni partidari d'una major extensió dels drets polítics.²⁹

La repressió governamental i la destrucció de l'alternativa progressista

El primer factor rellevant que posa de manifest l'existència d'una alternativa revolucionària a la ciutat durant la Jamància fou la repressió exercida per l'autoritat governamental, que es produí de forma paral·lela a la revolta i que fou molt dura, tant per la seva intensitat com per la seva naturalesa i el seu àmbit d'acció, que anà molt

26 Jesús de FELIPE, «La orientación del movimiento obrero hacia el republicanismo en España en el siglo XIX (1840-1860)», *Historia y Política*, n. 25, 2011, pp. 119-148.

27 Anna Maria GARCIA ROVIRA, «Radicalismo liberal, republicanismo y revolución (1835-1837)», *Ayer*, n. 29, 1998, pp. 63-90.

28 Román MIGUEL, *La pasión revolucionaria. Culturas políticas republicanas y movilización popular en la España del siglo XIX*, Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2007, pp. 117-122.

29 Florencia PEYROU, «El Republicanismo. Las libertades del pueblo», a María Cruz ROMEO i María SIERRA, *La España liberal 1833-1874*, pp. 347- 376, esp. p. 348.

més enllà de la ciutat. Cal tenir present que Barcelona havia exercit un paper clau com a escenari de la Revolució Liberal durant els anys precedents, en el qual s'havien succeït diverses revoltes, les Bullangues, de naturalesa distinta —si bé totes compartien una essència radical i antigovernamental— i que havien tingut la repressió com a resposta per part de l'Estat, independentment de si l'executiu estava en mans de progressistes o de moderats. Per aquest motiu, des del 1835 i fins al 1843 la ciutat visqué constants cicles d'inestabilitat i repressió —tant punitiva com preventiva—, la intensitat de les quals anà augmentant sobretot a partir del 1837. La seva influència sobre les autoritats militars permeté als moderats fer un ús sistemàtic de l'estat de setge encaminat a la repressió del progressisme barceloní, fet que contribuí a la gradual radicalització d'aquest.

D'entre aquests episodis repressius, cal destacar-ne dos, per la desmesura i l'impacte que tingueren sobre el progressisme barceloní. El primer, que ja hem esmentat, correspon al que tingué lloc després de les bullangues del gener i el maig del 1837, mediatitzat per la repressió de la bullanga del gener de l'any anterior —quan la Milícia Nacional fou depurada i els principals líders del radicalisme barceloní foren deportats o empresonats—³⁰ i per l'actitud del capità general, Ramón de Meer. En aquest context, l'episodi repressiu consistí en la depuració definitiva de la Milícia i el desarmament dels batallons més exaltats, la substitució del consistori progressista i el tancament del diari progressista *El Sancho Gobernador*,³¹ així com l'execu-

³⁰ Ramon ARNABAT, «La revolució liberal a Barcelona. Política de classes i classes de política», *Barcelona Quaderns d'Història*, n. 10, 2004, pp. 11-58, esp. 28.

³¹ Juntament amb altres diaris, fou clausurat per una comissió de comandants de la Guàrdia Nacional, depurada arran de la bullanga del gener de 1836, i de representants del comerç i la indústria de la ciutat, acusat d'haver instigat la bullanga i identificat amb el progressisme radical. El responsable editorial i els redactors hagueren d'exiliar-se a França. Per a més informació, vegeu Laura CORRALES, «Pedro Martínez López i Antonio de Brugada, artífexs de la sàtira gràfica d'*El Sancho Gobernador* (1836-1837)», *Locus Amoenus*, n. 15, 2017, pp. 159-191.

ció, entre d'altres, del radical Ramon Xaudaró, que havia estat deportat a Cuba un any abans.³² Aquesta repressió, més activa que en anys anteriors,³³ explicaria per què no es produïren més bullangues fins al 1840, tenint en compte que era un càstig de naturalesa exemplaritzant i que significà la desaparició física dels líders del progressisme radical a la ciutat.³⁴

El segon cas és el de la gran bullanga del novembre de 1842, que anà precedida, com la de 1837, d'uns mesos d'intensa repressió de naturalesa preventiva duta a terme pel capità general Antonio Van Halen i desencadenada arran de la destitució de la Junta de Vigilància pel seu intent d'enderrocar les muralles.³⁵ Fou en aquest context que un detonant circumstancial esdevingué una bullanga de naturalesa política el novembre de 1842, que Espartero neutralitzà mitjançant el bombardeig de la ciutat —1.014 projectils, 20 ferits i 462 cases afectades— i altres mesures que han estat interpretades com un càstig exemplar imposat a la ciutat. Aquestes mesures inclogueren el manteniment de l'estat de setge, el desarmament de la Milícia Nacional —es decretà la pena capital per a qui es negués a entregar les armes—, la imposició d'una multa de dotze milions de rals a la ciutat, que havia de servir d'indemnització per als familiars dels militars de l'exèrcit morts durant l'aixecament, la reconstrucció forçada de la Ciutadella —la qual havia de finançar i dur a terme

32 Josep Maria OLLÉ, *Les bullangues de Barcelona durant la Primera Guerra Carlina (1835-1837)*, Tarragona, El Mèdol, 1993, vol. I, p. 320.

33 Ramon ARNABAT, «La revolució liberal a Barcelona. Política de classes i classes de política», *Barcelona Quaderns d'Història*, n. 10, 2004, pp. 11-58, p. 30; Josep FONTANA, *La revolució liberal a Catalunya*, Lleida/Vic, Pagès/Eumo, 2003, p. 86; Josep Maria OLLÉ, *Les bullangues de Barcelona*, p. 193; Manuel SANTIRSO, *Revolució liberal i guerra civil a Catalunya: 1833-1840*, Lleida, Pagès, 1999, p. 291.

34 L'única obra que tracta de manera exhaustiva la repressió del 1837 és Josep Maria OLLÉ, *La dictadura del Baró de Meer 1837-1839*, Barcelona, Dalmau, 1996.

35 Celia ROMEA, *Barcelona romàntica y revolucionaria. Una imagen literaria de la ciudad, década de 1833 a 1843*, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona, 1994, p. 115.

l'Ajuntament—, la dissolució de l'Associació de Teixidors de Barcelona —el primer sindicat de la història a tot l'Estat, creat dos anys abans— i la prohibició de tots els diaris, excepte el *Diario de Barcelona*. Ara bé, la duresa de la repressió es feu palesa, sobretot, en les penes de presó i de mort imposades per una comissió creada *ad hoc*. Així, catorze persones foren afusellades, setanta-quatre foren condemnades a deu anys de presó i set persones més, a sis anys.³⁶

Aquesta repressió del progressisme, que no es produí amb tanta intensitat a la resta de l'Estat, contribuí a crear la imatge d'una Barcelona revolucionària, enfrontada a la monarquia i represaliada, que seria evocada pels escriptors i viatgers estrangers.³⁷ Però, sobretot, el record de les represàlies del 1837 esdevingué un dels elements centrals de la identitat del progressisme radical a la ciutat, com mostra Jordi Roca Vernet, a través de la celebració de festes cíviques dedicades a la repressió, ja que la memòria del període 1837-1839 a Barcelona, a diferència del que succeïa a la resta de l'Estat, dividia el liberalisme i allunyava el progressisme barceloní d'un govern moderat que militaritzava l'ordre públic mitjançant la figura del capità general i l'acostava, en conseqüència, al radicalisme.³⁸ Manel Risques plantejà que les autoritats civils barcelonines se serviren de l'exèrcit —suport per excel·lència de les autoritats estatals— per mantenir l'ordre públic durant el Trienni Progressista, ja que no es fiaven de la Milícia Nacional, considerada dipositària del descontentament a la ciutat.³⁹ En l'estudi epistolar d'Albert Ghanime i David Cao sobre la figura

36 Manel RISQUES, «La insurrecció de Barcelona pel novembre de 1842, pp. 93-112, esp. pp. III-II2.

37 Jordi ROCA VERNET, «Los estereotipos de Barcelona: de rebelde, desleal y revolucionaria a regionalizada y pacífica», *Annis. Revue Civilisation Contemporaine Europes-Amériques*, n. 16, 2018, pp. 1-12, p. 7.

38 Jordi ROCA VERNET, «Las fiestas cívicas...», pp. 19-21.

39 Manel RISQUES, *El Govern Civil de Barcelona al segle XIX*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, pp. 353-365.

del progressista barceloní Antoni Giberga, hom constata que aquesta repressió contribuí enormement al distanciament progressiu entre el progressisme institucional i el radical —fins el 1837 Giberga havia exercit de mediador entre ambdós, una equidistància difícil de mantenir a partir d'aleshores— i que el record d'aquesta experiència —Giberga fou un dels deportats a l'illa de Pinos (Cuba) el 1837— es mantingué present fins al final de la Revolució Liberal, i també després, ja que a Barcelona la repressió contra el progressisme s'accentuà el 1844, just després de la Jamància i un cop encetada la Dècada Moderada.⁴⁰

La memòria d'aquests fets, doncs, esdevingué un dels elements sobre els quals es construí la identitat del progressisme radical a la ciutat i donà peu, durant el Trienni Esparterista (1840-1843), a la consolidació d'aquest espai radical del qual formaven part progressistes, demòcrates i republicans. A partir del 1841 passà a formar-ne part el sindicalisme —l'Associació de Teixidors— a través dels vincles que establí amb el progressisme municipal.⁴¹ Aquest radicalisme heterogeni es consolidà amb els fets de 1843, quan la ciutat fou bombardejada per ordre d'un govern progressista d'origen revolucionari.

D'altra banda, en analitzar els dos casos, podem observar un augment en la intensitat de la repressió. En efecte, passem de les depuracions, els empresonaments i els exilis forçats, a les execucions, el bombardeig i la fi de la llibertat de premsa i la llibertat sindical. La repressió duta a terme durant i després de la Jamància és, precisament, la culminació d'aquest procés de creixement de la intensitat repressiva, que respon a unes insurreccions cada vegada més radicals i que assoleixen amb la Jamància una dimensió revolucionària, de

40 Albert GHANIME i David CAO, «Antoni Giberga i el liberalisme progressista a Barcelona durant la minoria d'edat d'Isabel II», *Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona*, n. 27, 2013, pp. 36 i III.

41 Genís BARNOSELL, «Republicanism, progresismo y sindicalismo...», pp. 93-118.

ruptura amb el poder preexistent. En segon lloc, la persecució que dugueren a terme les autoritats dels sectors més progressistes —que es produí a tota la província i que s'allargà diversos mesos, malgrat la capitulació de la ciutat— posa de manifest que aquesta repressió no tenia per objectiu exclusivament la fi de la revolta, sinó que pretenia també liquidar el progressisme de manera definitiva, per deixar pas a una aliança entre la monarquia i el liberalisme moderat.⁴²

Així doncs, la repressió de la Jamància es manifestà en dues direccions, ja des del seu inici a principis de setembre de 1843: d'una banda, les accions directes per posar-hi fi, fonamentalment el bombardeig i el setge de la ciutat, i, de l'altra, les preventives per evitar l'efecte contagi, és a dir, que la insurrecció es propagués a altres ciutats i pobles de la província. Tanmateix, amb aquest objectiu com a pretext, les accions preventives consistiren en la persecució sistemàtica de totes les persones sospitoses de ser favorables a l'alçament o d'haver tingut qualsevol relació prèvia amb el progressisme.

Pel que fa a les primeres, cal tenir present que només un any abans la ciutat havia estat bombardejada arran de l'aixecament del novembre i que el record d'aquest era ben viu a la memòria dels barcelonins.⁴³ Tanmateix, la Jamància s'inicià la nit de l'1 de setembre i, els dies següents, les autoritats presents a la ciutat, tant les civils —excepte l'Ajuntament— com les militars, ja s'havien traslladat a la població de Gràcia i a la Ciutadella, des d'on el general Prim passà a dirigir l'ofensiva contra la Barcelona revoltada. El dia 2 de setembre l'exèrcit governamental bloquejà la ciutat per terra i mar, tot i que de manera il·legal perquè l'estat de guerra no fou declarat fins el 17 de setembre. El dia 3 començà el bombardeig governamental de la ciutat, que si bé fou respost per part dels revoltats, partia de la posició avantatjada que repre-

42 Tal com ha apuntat Joan FUSTER SOBREPÈRE, *Barcelona a la dècada moderada (1843-1854). El projecte industrialista en la construcció de l'Estat centralista*, Vic, Eumo, 2006.

43 *El Constitucional* (Barcelona), 3 de setembre de 1843, p. 2, i 2 d'octubre de 1843, p. 2.

sentava controlar tres dels forts de la ciutat:⁴⁴ la Ciutadella, el castell de Montjuïc i el fort de Don Carlos. Els bombardeigs es mantingueren de manera gairebé diària fins ben bé el dia de la capitulació.

Paral·lelament, des de les institucions fidels al govern, concretament Capitanía General i la Diputació Provincial, amb l'ajut de la comissió auxiliar de cada partit judicial, s'endegà el procés de persecució política, que, com hem dit, tenia per objectiu evitar l'efecte contagi —tots els motius al·legats pels promotors de la depuració tenen relació amb els fets de Barcelona—, però anà molt més enllà. Concretament, es feren investigacions —tenim constància de vint-i-cinc municipis de la província de Barcelona—⁴⁵ dels membres dels ajuntaments, de les milícies nacionals i/o dels individus sospitosos de no ser afectes a l'«actual orden de cosas», les quals desembocaren en depuracions —o la dissolució de l'ajuntament i/o la milícia en qüestió— i detencions. El patró era sempre el mateix: el capità general, les comissions auxiliars, les autoritats locals (per exemple, els comandants d'armes) o, fins i tot, particulars, informaven la Junta Auxiliar de Gràcia —que havia assumit les funcions de la Diputació Provincial— dels ajuntaments, les milícies o els individus sospitosos de ser favorables a la rebel·lió de Barcelona. La Junta Auxiliar n'informava el capità general —en cas que no en tingués coneixement encara— i sol·licitava un informe a la comissió auxiliar del partit en qüestió, que procedia a investigar els sospitosos i comunicava els resultats a la Junta. Basant-se en aquest informe de la Comissió Auxiliar, la Junta informava el capità general, que ordenava la destitució total o parcial de l'ajuntament i/o la dissolució i/o el desarmament de la Milícia Nacional de la població.

44 ANÒNIM, *Diario de los Sucesos de Barcelona en setiembre, octubre y noviembre de 1843 por unos testigos presenciales*, Barcelona, Imprenta y Librería de Pablo Riera, 1843, p. 32.

45 Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona (AHDB), lligall 675, exp. 2, Expedients adreçats a la Junta d'Armament i Defensa sobre depuracions d'ajuntaments titllats de rebels. Destitucions de càrrecs municipals dels mesos d'octubre i novembre de 1843; AHDB, Llibre d'actes 121 (1843), 11 d'octubre, p. 176, 18 d'octubre, p. 172, i 29 d'octubre, p. 213.

Ambdues institucions havien de ser creades de nou, però aquesta vegada es feia amb membres que gaudissin de l'aprovació de la Junta Auxiliar i del capità general. Els motius al·legats per a aquestes depuracions foren, fonamentalment, el suposat tarannà radical progressista dels afectats o el seu suport a algun dels aixecaments centralistes —el de Barcelona, però també els que es produïren arran d'aquest en altres poblacions, com Arenys de Mar, Igualada o Mataró— o a les tropes que es dirigien cap a Barcelona per auxiliar la revolta.⁴⁶

En altres casos, les autoritats governamentals requisaren o entregaren armes a les Milícies Nacionals en funció del seu nivell d'afecció a la causa centralista. El primer fou el cas de Vilassar de Mar, Igualada⁴⁷ o la mateixa vila de Gràcia,⁴⁸ des d'on hom dirigia l'ofensiva contra Barcelona, mentre que a Sarrià, població considerada fidel, s'entregaren trenta-sis fusells.⁴⁹ Alhora, la repressió s'exercí també contra persones individuals sospitoses de radicalisme, fonamentalment als pobles del Maresme⁵⁰ i, també, s'elaboraren expedients de control dels barcelonins desplaçats a altres pobles de la província arran de la Jamància, i només es permetia que hi romanguessin les persones lliures de sospita.⁵¹

Aquests fets, denunciats pel diari progressista barceloní *El Constitucional*, es produïren els mesos d'octubre i novembre i anticipaven el que succeí a la ciutat un cop aquesta capitulà. En aquest sentit, com apuntà Joan Fuster Sobreperere⁵², la capitulació signada final-

46 AHDB, lligall 675, exp. 2, Expedients adreçats a la Junta...

47 A+++HBD, Llibre d'actes 12I (1843), 2 de novembre, p. 221.

48 ANÒNIM, *Diario de los sucesos...*, p. 73.

49 AHDB, Llibre d'Actes 12I (1843). 8 de novembre de 1843. p. 232. .

50 AHBD, Llibre d'actes 12I (1843), 27 d'octubre, p. 207, 3 de novembre, p. 222, i 6 de novembre, p. 226.

51 AHDB, lligall 3865, exp. 5, Assumptes administratius de particulars i ajuntaments adreçats a la Junta d'Armament i Defensa, octubre i novembre de 1843, 23, «Circular para que se forme en cada pueblo un padron de los emigrados».

52 Joan FUSTER SOBREPHERE, *Barcelona i l'Estat centralista...*, p. 19.

ment el 22 de novembre era, tenint en compte els precedents —tant els bombardeigs recents com el que havia succeït amb la bullanga de l'any anterior—, força beneficiosa per als revoltats.

Tanmateix, durant els mesos següents el procés de depuració i neutralització política del progressisme que havia tingut lloc a la resta de la província fou reproduït a la ciutat. Tinguem present que, en l'àmbit institucional, el conveni de capitulació incloïa el desmantellament de les institucions revolucionàries —els membres de la Junta Suprema abandonaren la ciutat cap a l'exili els dies posteriors a la capitulació— i el nomenament d'un nou ajuntament, ja que l'anterior havia mantingut una actitud de certa connivència amb la Junta, si bé havia exercit de mediador entre els dos bàndols durant la capitulació. Alhora, el capità general nomenà una nova Diputació. D'altra banda, les negociacions de la Junta amb el capità general havien aconseguit evitar que no es desencadenés una onada repressiva a través d'acords com la conservació de les armes per part de la Milícia Nacional, que els contraventors del conveni no fossin implicats directament en consells de guerra, sinó jutjats pels tribunals competents, o el compromís que les tropes i autoritats governamentals no entrarien a Barcelona de manera hostil, sinó amb actitud conciliadora.⁵³

Aquesta conciliació, però, no es produí, ja que els dies després de la capitulació, després d'alguns incidents causats pels milicians i voluntaris contraris a la rendició, el capità general Laureano Sanz emeté un seguit de bans contravenint el conveni: depuració de funcionaris municipals,⁵⁴ prohibició d'usar vestimenta militar,⁵⁵ desarmament de la població⁵⁶ i dels milicians nacionals,⁵⁷ dissolució de la Milícia

53 *El Constitucional* (Barcelona), 19 de novembre de 1843, p. 2.

54 Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB), Consell plenari, Actes (1843), 21 de novembre de 1843, p. 1246.

55 *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, 22 de novembre de 1843, p. 6-7.

56 *El Constitucional* (Barcelona), 22 de novembre de 1843, p. 2.

57 ANÒNIM, *Diario de los sucesos...*, p. 118.

Nacional —el conveni preveia dissoldre només la dels cossos francs—, intervenció i posterior desaparició del diari progressista barceloní *El Constitucional* i control dels estrangers presents a la ciutat.⁵⁸ A partir del desembre, el baró de Meer —artífex de la repressió del període 1837-1839— fou nomenat de nou capità general, fet que anticipava, tal com ha analitzat Fuster Sobrepere, una nova realitat a la ciutat marcada per la repressió i pel domini moderat.⁵⁹

Així doncs, la Jamància fou el pretext per dur a terme un procés repressiu contra les persones identificades amb dinàmiques insurreccionals associades al progressisme barceloní, des dels càrrecs públics fins als milicians nacionals, passant per qualsevol persona sospitosa de no ser favorable al govern. A la província de Barcelona la identificació entre progressisme i insurrecció era clara. Això explica que la repressió fos exercida tant pel progressisme governamental primer, com pel moderantisme els mesos posteriors. Alhora, la Jamància representa la culminació d'un procés d'experiència en la repressió, tant per part dels progressistes com per part de les autoritats militars, que augmentà a mesura que ho feu també la radicalitat de les bullagues, sobretot a partir del 1842. La repressió —i la perplexitat que en aquest cas fos iniciativa del progressisme institucional—, doncs, tant la contemporània com la memòria de la dels anys anteriors, havia esdevingut un factor important a l'hora de definir la naturalesa de la Jamància, de l'alternativa radical barcelonina.

La confrontació institucional: la Junta Central

Un altre element que posa de manifest la naturalesa revolucionària de la Jamància és la qüestió del centralisme, és a dir, la convocatòria

⁵⁸ Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Mateu Crespi, *Diario de memorias de Barcelona (1820-1849)*, any 1843, 4 de desembre, pp. 171-172.

⁵⁹ Joan FUSTER SOBREPÈRE, *Barcelona i l'Estat centralista...*, p. 25.

de la Junta Central, formada per vocals representants de cadascuna de les províncies i que havia de constituir-se com a autoritat alternativa i sobirana, com a reivindicació vertebradora de la insurrecció. Cal tenir present que la Junta Central com a realitat institucional tenia ja una certa trajectòria des de l'inici de la ruptura amb l'Antic Règim i havia ressorgit en diversos moments de la Revolució Liberal, tot i que la seva naturalesa havia anat canviant fins a adoptar el component democratitzador que la caracteritzà el 1843.

Arran de la invasió francesa del territori espanyol durant la Guerra del Francès, es produí la primera experiència juntista —que va caracteritzar la dinàmica política durant la Revolució Liberal i les dècades posteriors— mitjançant la formació de juntes en l'àmbit local i provincial, que reclamaren la formació d'una de caràcter nacional, la Junta Central, que assumí els poders legislatiu i executiu fins al 1810, quan fou substituïda pel Consell de Regència d'Espanya i Índies, que tenia com a principal objectiu la formació d'unes corts constituents. Malgrat mantenir certa continuïtat amb els consells de l'Espanya de l'Antic Règim, aquesta experiència del període 1808-1810 és, doncs, la primera manifestació de la Junta Central. Ara bé, no tenia la naturalesa democratitzadora, en el sentit de descentralització de la presa de decisions, que simbolitzava la Junta Central de 1843, ja que la de 1808-1810 fou utilitzada com a instrument per a la limitació de les facultats i la representativitat de les juntes provincials i frenà la revolució encetada per la ruptura institucional del 1808.⁶⁰

Durant el Trienni Liberal (1820-1823), la Junta de Galícia proposà de convocar una nova junta central en el sentit federalitzant, a Alcalà o a Valladolid, però topà amb la Junta Provisional Consultiva,

60 Antonio MOLINER, *Revolución burguesa y movimiento juntero en España (la acción de las juntas a través de la correspondencia diplomática y consular francesa, 1808-1868)*, Lleida, Milenio, 1997, pp. 78 i 89.

establerta a Madrid i de caràcter molt moderat,⁶¹ que posava de manifest l'existència de diverses visions de l'organització i l'estructura de l'Estat liberal en construcció dins del mateix liberalisme. L'experiència centralista més propera al Trienni Esparterista fou la Junta Central andalusa de 1835, que agrupava els representants de les juntes provincials andaluses, tot i que el diari *El Constitucional* parla d'una voluntat generalitzada, aleshores, de convocar una junta central, una iniciativa que fou impedita, segons el diari, per la institucionalització de la revolució que representà l'accés de Mendizábal al govern.⁶²

L'esquema de la Junta Central fou recuperat durant les revoltes del juny de 1843, com a alternativa revolucionària a la regència d'Espartero, i va ser mantingut com a reivindicació principal per la junta barcelonina de la Jamància (setembre-novembre) davant d'un govern considerat il·legítim. Com ens mostra María Cruz Romeo,⁶³ el progressisme institucional tenia referents simbòlics que legitimaven el dret a la rebel·lió legal —és a dir, contra l'absolutisme i el moderantisme—, però com a darrera opció i partint sempre d'un reformisme que passava, prioritàriament, per la participació en les estructures institucionals estatals. El progressisme radical barceloní, en canvi, fou el darrer reducte del liberalisme revolucionari i expressà, amb la reivindicació centralista, una interpretació de la sobirania nacional més àmplia, que incloïa altres formes de participació i mobilització política, entre les quals hi havia la insurrecció, però també la Milícia Nacional o les societats patriòtiques.⁶⁴ I no només això, sinó que el centralisme incloïa la preocupació per les necessitats dels sectors populars. Així, la junta revolucionària establerta a Barcelona

61 Antonio MOLINER, «Las juntas durante el Trienio Liberal», *Hispania*, vol. 57, n. 195, 1997, pp. 147-181.

62 *El Constitucional* (Barcelona), 13 de juliol de 1843, p. 3.

63 María Cruz ROMEO, «Memoria y política en liberalismo...», pp. 87-88.

64 Jordi ROCA VERNET, «Las fiestas cívicas...», pp. 7-45, p. 38.

a partir del setembre es feu ressò d'aquestes necessitats dels sectors més desafavorits en un context de setge —escassetat, problemes d'habitatge, danys...—, però pretengué mantenir una imatge d'ordre i de moderació castigant qualsevol atac contra la propietat i controlant l'ordre públic, en un intent que la darrera etapa de la Revolució Liberal, liderada des de Barcelona, rebés el màxim de suports possibles de cara a una hipotètica convocatòria de la Junta Central. Alhora, la participació dels sectors més populars en una revolta que tenia com a aspiració la convocatòria de la Junta Central mostra la seva implicació en la reobertura del projecte revolucionari. És significatiu, doncs, que els cossos francs —els anomenats *jamàncios*, d'on prové el nom de Jamància— popularitzessin la cançó de *La paella* i duguessin una paella en miniatura a la solapa com a insígnia,⁶⁵ ja que la cançó reivindicava la Junta Central.

En aquest sentit, doncs, el principal valor del centralisme —la voluntat política de convocar una junta central— com a principi fundacional de les juntes de juny i de setembre és la seva naturalesa de ruptura política, la seva voluntat de bastir una estructura institucional al marge de la preexistent, partint de la idea que aquesta havia perdut la seva legitimitat en sostreure a les juntes el seu poder vinculant, fet que s'havia traduït en l'incompliment de les promeses de convocatòria de junta central. Per tant, per al progressisme radical barceloní, les juntes eren les representants de la sobirania nacional, des d'una perspectiva que posava al centre el potencial revolucionari abans que l'institucional.

La qüestió de la Junta Central és important per a Anna Maria Garcia Rovira⁶⁶ a l'hora de definir els diferents projectes d'Espanya

65 Antonio MOLINER, «El movimiento centralista catalán...», p. 69.

66 Anna Maria GARCIA ROVIRA, «Los proyectos de España en la revolución liberal. Federalistas y centralistas ante la inserción de Cataluña en España (1835-37)», *Hispania*, n. 203, vol. 59, 1999, pp. 1007-1031.

durant la Revolució Liberal. En aquest sentit, Garcia Rovira posa de manifest que una institució pensada com a instrument per canalitzar la revolució, la Junta Central, esdevingué, en diversos moments, una formulació alternativa a l'estat nació unitari i centralista. La Junta Central representa, segons l'autora, un projecte diferenciat del model jacobí francès i que corresponia al federalisme sostingut pel republicanisme català. L'autora planteja, doncs, l'existència de diversos projectes en el marc de la nació espanyola durant la Revolució Liberal i parteix d'una interpretació del fenomen del juntisme des d'una perspectiva federal.⁶⁷ L'experiència revolucionària i la pràctica juntista de la primera meitat del segle XIX, doncs, permeteren explorar les possibilitats descentralitzadores —provincialistes, federals o federalitzants— que oferia la nació liberal —cadascuna d'elles amb relats historicistes diferents i canviants— en un context d'expansió de propostes federals a Europa i als nous estats americans. Aquest tipus de propostes, defensades no només pels republicans, sinó també per progressistes, radicals i demòcrates, desaparegueren amb el triomf del model de nació del liberalisme moderat a partir de 1843.⁶⁸ Alhora, aquest procés de construcció nacional, que implicà diferents projectes i horitzons —almenys fins al 1843—, és present també entre els exiliats catalans a Europa a causa de la repressió derivada dels diversos episodis revolucionaris, tal com ha explicat Jordi Roca Vernet.⁶⁹ Aquestes divergències es manifestaren en el conflicte de legitimitat

67 Pel que fa al període posterior a la Revolució Liberal, Fradera estableix un nexa entre el primer republicanisme federal i el federalisme del Sexenni Democràtic, sempre dins del marc del projecte nacional espanyol i del patriotisme compartit, o doble patriotisme. Vegeu Josep Maria FRADERA, «El proyecto liberal catalán y los imperativos del doble patriotismo», *Ayer*, n. 35, 1999, pp. 87-100.

68 Jordi ROCA VERNET, «Els historicismes de la revolució liberal: nous significats per als espais de Barcelona», *Cercles. Revista d'Història Cultural*, n. 19, 2016, pp. 305-330.

69 Jordi ROCA VERNET, «Quan els exiliats catalans de 1823-1850 bastiren horitzons nacionals plurals a Europa», *Revue d'Études Catalans*, n. 3, *La Catalogne et l'Europe: Rapports et apports catalans dans l'Europe du XIXe au XXe siècles*, 2018, pp. 6-18, pp. 10-13.

políticoinstitucional existent entre les juntes establertes a l'exili liberal espanyol a França el 1830: la Junta de Govern del Principat de Catalunya, que representava el territori català, coordinava les accions militars des de la frontera i era hereva del liberalisme exaltat barceloní, es mostrà desafiant davant l'intent dels exiliats espanyols de crear des de París una junta suprema central, intent que tenia per objectiu la replicació de la revolució parisenca de 1830 a l'Estat espanyol. S'enfrontaren, doncs, una proposta hereva de la utopia insurreccional i que prenia el territori català com a referència, contra un model centralitzat i de caire més institucionalitzat, que basava la seva legitimitat en un procés electiu, i no en la insurrecció com a reflex de la voluntat popular.

En aquest sentit, doncs, la Junta Central de 1843, que no arribà a materialitzar-se, fou el darrer intent de bastir una alternativa al poder centralitzat basant-se en una proposta de sobirania nacional més àmplia i en altres formes de mobilització política. A principis de juny de 1843, com succeí en altres ciutats catalanes i espanyoles, es formà una junta provincial antiesparterista, la Junta Suprema de Barcelona, de majoria progressista, que el 7 de juny emeté un ban en el qual comunicava a la població de la província de Barcelona la seva independència respecte al govern central, l'autoritat del qual era substituïda a la província per la mateixa junta en nom de la reina Isabel II. Així, com a institució sobirana al marge del govern, considerava la seva autodissolució només quan els interessos de la nació i els de la reina es consideressin salvaguardats. En aquesta línia, la nova junta establia que els seus principis fundacionals eren la Constitució de 1837, la monarquia d'Isabel II i la creació d'una junta central.⁷⁰

En un inici, però, la Junta Suprema de Barcelona considerava que la convocatòria de la Junta Central tenia per objectiu, fonamental-

70 *El Constitucional* (Barcelona), 9 de juny de 1843, p. 3.

ment, centralitzar la direcció de les tropes de les províncies revoltades, per tal de constituir un poder militar que fos capaç d'expulsar Espartero del poder; ahora, considerava també que les seves atribucions podien ésser assumides indistintament per un govern provisional.⁷¹ Finalment, s'optà per aquesta darrera opció i la Junta Central no fou convocada: a finals de juny, la Junta Suprema barcelonina proclamà la constitució del ministeri de Joaquín María López govern provisional, tenint en compte que la revolta antiesparterista s'havia desencadenat arran de la destitució irregular del govern del mateix president López.⁷²

No obstant això, un cop l'alçament triomfà i Espartero fou expulsat del govern a finals de juliol, el progressisme barceloní començà a qüestionar el govern provisional i a considerar la Junta Central —encara no convocada— com a únic poder veritablement legítim, que havia de fixar l'abast de les atribucions i la legitimitat del govern provisional. En aquest sentit, l'extralimitació del govern, que havia vulnerat la Constitució de 1837 en convocar les Corts, el no compliment de convocar la Junta Central, com havia promès a finals de juny, i la transformació de les juntes governatives en consultives,⁷³ dugueren la Junta Suprema barcelonina a exigir al govern la convocatòria immediata de la Junta Central i que deixés sense efecte la convocatòria de les Corts.⁷⁴

Aquesta actitud de clara desobediència denota la independència de la Junta Suprema respecte al govern i posa de manifest la importància de la Junta Central pel que fa a la legitimitat, ja que la seva convocatòria responia a la voluntat de les juntes provincials, les autèntiques sobiranes —recordem que havia estat la Junta Suprema barcelonina la que havia restablert el govern de López—. Per tant,

71 *El Constitucional* (Barcelona), 20 de setembre de 1843, p. 4.

72 Antonio MOLINER, *Revolución burguesa y movimiento...*, pp. 239-240.

73 *Ibidem*, pp. 241-242.

74 *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, 7 de juny de 1843, p. 2.

per a la Junta barcelonina, la Junta Central era l'expressió darrera de la sobirania nacional, emanada de les juntes provincials. El fet, doncs, que la Junta Central esdevingués durant la Jamància un dels principis de l'aixecament —juntament amb la Constitució de 1837, la independència nacional i la monarquia isabelina—, posa de manifest la seva radicalització progressiva i la seva naturalesa rupturista, ja que pretenia establir una estructura governativa en l'àmbit nacional al marge de la preexistent.

Ahora, aquesta desautorització del govern, que fou mal vista per altres juntes⁷⁵ —i que evidencia l'heterogeneïtat existent dins de l'aliança antiesparterista—, posa en relleu la radicalitat de la Junta barcelonina, de majoria clarament progressista (10) i amb el mateix nombre de vocals moderats i republicans (4).⁷⁶ En aquest sentit, cal tenir present que la convocatòria de la Junta Central fou la reivindicació principal tant de la Junta Suprema de Barcelona com dels cossos de voluntaris i dels milicians. Ho demostra el fet que, just un dia abans de l'inici de la Jamància, el batalló de voluntaris de Catalunya respongués al crit de «viva la libertad y la Constitución», pronunciat pel general Prim mentre passava revista, amb un «viva la Junta Central»,⁷⁷ i que l'episodi es repetís amb els membres del batalló de la Brusa, el més radical de la Milícia Nacional barcelonina, que estava apostat a la caserna de Drassanes.⁷⁸ Els crits a favor de la Junta Central, que no arribà a ser mai convocada, es repetiren després de la capitulació de la ciutat, un cop finalitzat l'aixecament, per part dels milicians i els voluntaris contraris a la negociació amb l'exèrcit governamental i la rendició.⁷⁹

75 ANTONIO MOLINER, *Revolución burguesa y movimiento...*, p. 242.

76 *Ibidem*, p. 237.

77 AHCB, Mateu Crespi, *Diario de memorias de Barcelona (1820-1849)*, any 1843, 1 de setembre, p. 125.

78 ANÒNIM, *Diario de los sucesos...*, p. 4.

79 *El Constitucional* (Barcelona), 23 de novembre de 1843, p. 2.

D'altra banda, és prou conegut el projecte de programa de la Junta Suprema de Barcelona —de la qual serà hereva la de setembre, quan comenci la Jamància— presentat a una reunió de la Junta Central que tingué lloc a Madrid a finals d'agost de 1843, en la qual participaren representants de les juntes que, com la de Barcelona, eren partidàries de convocar la Junta Central o, com a mínim, unes corts constituents, proposades que havien estat rebutjades pel govern de López. Josep Fontana recollí l'obra de Francesc Castanys, liberal olotí que participà en la reunió de la Junta Central, que incloïa el programa de la Junta Suprema barcelonina per a la Central. El dit programa presentava reformes radicals en l'àmbit socioeconòmic i anticipava la mateixa naturalesa que en el cas de la Jamància —és a dir, la dimensió que prengué el conflicte a partir del setembre—. Algunes d'aquestes mesures que recollia el programa presentat a l'agost eren la supressió del pressupost de la Corona mentre no estigués amortitzat el deute públic, la supressió dels caps polítics designats pel govern, que passarien a les diputacions provincials —que esdevindrien electes—, la reducció dels efectius de l'exèrcit —les funcions del qual es limitarien a la defensa de les fronteres—, la fi de la subvenció del culte catòlic, la creació de contribucions sobre articles de luxe i sumptuaris, la prohibició d'impostos sobre els productes de primera necessitat, l'establiment a Catalunya d'un asil per a obrers impedits, la supressió dels drets que no provinguessin d'un contracte justificat, la llibertat d'impremta i la despolitització del nomenament i el cessament dels funcionaris.⁸⁰

80 Francesc CASTANYS, *La Junta Central. Projectos de decreto de la provincial de Barcelona en 1843*, Barcelona, Gaspar, 1854 (tal com se cita a Josep FONTANA, «La fi de l'Antic Règim i la industrialització», p. 290). Sobre la figura de Castanys, hom pot consultar el breu article d'Àngels SOLÀ, «Un liberal radical olotí: Francesc Castanys i Solà (1805-1859)», *Vitrina*, n. 5, 1980, p. 68-73.

Tanmateix, cap d'aquestes mesures no fou aplicada per la nova junta —la Junta Suprema Provisional de la Província de Barcelona, d'ara endavant Junta Suprema— un cop iniciada la Jamància, ni es tornà a fer referència a aquest programa. Ans al contrari, la junta s'esforçà per presentar una imatge d'ordre i de respecte a la propietat, a través de mesures com el control de l'armament,⁸¹ la supervisió de l'organització de la Milícia Nacional,⁸² la prohibició de les entrades i sortides de la ciutat⁸³ o la pena de mort contra el robatori.⁸⁴ Ara bé, la Junta Suprema tenia un programa social que desplegà durant la Jamància, atès que va legislar a favor de les classes populars de la ciutat. Així, poc després d'haver-se iniciat el setge, la Junta Suprema emeté un seguit de decrets per evitar l'especulació i el mercat negre⁸⁵ —tant pel que fa al preu com pel que fa a la sortida de comestibles de la ciutat—,⁸⁶ i d'altres que beneficiaven els ferits,⁸⁷ les vídues i els orfes dels morts per la causa centralista.⁸⁸ Progressivament, les mesures de la Junta Suprema s'intensificaren en resposta a les necessitats dels habitants que romanien a la ciutat: s'establiren indemnitzacions pels béns (edificis, mobles i objectes) malmesos dels centralistes, que sovint consistien en el reemplaçament per altres béns de persones desafectes a la causa de la Junta Central,⁸⁹ la requisita i venda a preus

81 *El Constitucional* (Barcelona), 6 de setembre de 1843, p. 2.

82 *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, 6 de setembre de 1843, p. 3.

83 AHCB, Mateu Crespí, *Diario de memorias de Barcelona (1820-1849)*, any 1843, 23 de setembre, p. 144.

84 *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, 5 de setembre de 1843, p. 2.

85 *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, 6 de setembre de 1843, p. 3.

86 ANÒNIM, *Diario de los sucesos...*, p. 24.

87 ANÒNIM, *Revolución de Barcelona proclamando la Junta Central: diario de los acontecimientos de que ha sido teatro esta ciudad, durante los meses de setiembre, octubre y noviembre de 1843 redactado por un testigo de visita*, Barcelona, Imp. de M. Sauri, 1844, p. 44-45.

88 *El Constitucional* (Barcelona), 25 de setembre de 1843, p. 4.

89 ANÒNIM, *Revolución de Barcelona...*, pp. 102-103.

taxats d'alguns productes de primera necessitat,⁹⁰ la supressió dels drets de portes,⁹¹ etc.

La ruptura institucional es feu palesa, en segon lloc, en el trencament de la Junta Suprema amb la realitat políticoinstitucional preexistent, és a dir, un model de progressisme que no es fonamentava en el projecte polític del juny de 1843. Aquest trencament es manifestà en dues direccions: la ruptura jurídica amb el govern preexistent, a qui la Junta desposseí d'autoritat, i la substitució de l'estructura institucional per part de les institucions revolucionàries, tant la civil com la militar. Aquesta substitució es produí en un context d'abandonament de la ciutat per part dels representants de l'autoritat governamental: el capità general, el cap superior polític —màxim representant del poder executiu a la província— i la Diputació Provincial.

Així, ja l'endemà d'iniciar-se la revolta, el capità general, Miguel Aráoz i l'administració militar es traslladaren del Palau Reial a la Ciutadella. L'endemà ho feren les autoritats civils: el cap superior polític —juntament amb la seva administració—, que es traslladà a Gràcia, i la Diputació Provincial, els membres de la qual s'hi traslladaren també, motiu pel qual la institució quedà dissolta *de facto* fins que no fou restituïda a principis d'octubre a Gràcia,⁹² on també fou establert el quarter general des d'on Joan Prim, que havia estat nomenat governador militar de la província, dirigí l'atac contra la ciutat.⁹³ L'única institució que romangué a la ciutat fou l'Ajuntament, que mantingué una actitud ambigua durant la Jamància i acabà essent depurat un cop aquesta finalitzà, tot i haver exercit de mediador

90 ANÒNIM, *Revolución de Barcelona...*, p. 95.

91 *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, 5 d'octubre de 1843, p. 3.

92 D. J. P., *Cuadro histórico y pintoresco de los sucesos de Barcelona durante los meses de setiembre, octubre y noviembre de 1843*, Barcelona, Imprenta de J. Mayol, 1844, p. 17.

93 AHCB, Mateu Crespí, *Diario de memorias de Barcelona (1820-1849)*, any 1843, 2 de setembre, pp. 125-127.

entre la Junta Suprema i el govern durant les negociacions per a la capitulació.

Per tant, en només dos dies, els màxims representants de l'Estat liberal a la ciutat, tant polítics com militars, que havien mediatitzat la realitat política i social dels anys precedents i havien esdevingut els executors i el símbol de la repressió —sobretot arran de les bullanques de 1836, 1837 i 1842—, desaparegueren. La substitució immediata del poder preestablert pel revolucionari, que es produí de manera immediata, ens confirma l'excepcionalitat i la transcendència d'un aixecament que, com hem vist, fou abordat amb mètodes més propis d'un context bèl·lic —el bombardeig i el setge— que no pas d'un d'ordre públic. Així doncs, la Jamància implicà, ja des de l'inici, l'establiment de dues administracions paral·leles, la governamental i la revolucionària, tant en l'àmbit civil com en el militar.

En el cas governamental, l'autoritat residia en la Junta Auxiliar de Govern i d'Armament i Defensa —creada a Gràcia a principis d'octubre i formada per representants de tots els partits judicials de la província, en substitució de la Diputació—⁹⁴ i, en darrera instància, en l'autoritat militar, és a dir, en el capità general —primer Miguel Aráoz i, des de finals de setembre, Laureano Sanz— i en Joan Prim com a governador militar de la província.⁹⁵ A Barcelona l'aixecament fou canalitzat immediatament per una nova institució revolucionària, la Junta Suprema Provisional de la Província de Barcelona, de majoria progressista i que incloïa quatre republicans.⁹⁶ Aquesta Junta tingué dos presidents, progressistes radicals: el coronel Antoni Baiges, mort l'endemà de la constitució de la Junta Suprema, i Rafael Degollada. Tanmateix, l'absència de la documen-

94 AHCB, Mateu Crespi, *Diario de memorias de Barcelona (1820-1849)*, any 1843, 4 d'octubre, p. 148.

95 *Ibidem*, any 1843, 2 de setembre, pp. 125-127.

96 Antonio MOLINER, *Revolución burguesa y movimiento...*, p. 237.

tació relativa a la Junta Suprema —des de les actes fins a la correspondència— dificulta molt l'estudi del seu funcionament intern i quotidià, els mecanismes de presa de decisions i el paper de la Junta en la insurrecció. Es tractava d'una institució col·legiada i sobirana, ja que tenia la darrera paraula tant en els temes civils com en els militars, i funcionava mitjançant comissions, en les quals participaven membres de la Junta Suprema, de la Junta d'Armament i Defensa i, probablement, comandants de la Milícia Nacional, com succeí a principis de novembre en les comissions formades per debatre sobre la possibilitat de capitular.⁹⁷ Pel que fa a l'autoritat militar, a mitjan setembre la Junta Suprema nomenà el general Narcís d'Ametller, acabat d'arribar a la ciutat amb motiu de la revolta, mariscal de camp i capità general de l'administració militar de la Catalunya revoltada.⁹⁸

Ara bé, la ruptura institucional culminà dues setmanes després de l'inici de la Jamància i de l'establiment de la Junta Suprema, amb la que fou la seva actuació revolucionària més important: el trencament jurídic definitiu amb el govern. Aquest es produí el dia 18 de setembre, després de dues setmanes de bombardejos i enfrontaments que evidenciaven que el govern havia optat per la repressió de l'alçament. Això reduïa la possibilitat que complís les promeses fetes durant l'alçament de juny i que havien reclamat les dues juntes de Barcelona, la del juny i la del setembre. Així, la Junta Suprema emeté un decret pel qual destituïa el govern i declarava nuls i sense cap valor ni efecte els decrets i les resolucions que fossin emesos a partir d'aleshores, mentre que deixava subjectes a revisió per part de la Junta els ja emesos i establia la necessitat aquesta revalidés tots els nomena-

97 Ignacio Miguel PUSALGAS Y GUERRIS, *Acontecimientos políticos e históricos de Barcelona desde el 2 setiembre de 1843 hasta la entrada de las tropas nacionales*, Barcelona, Imp. de Ramón M. Indar, 1843, p. 214.

98 *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias*, 11 de setembre de 1843, pp. 2-3.

ments, els graus i les condecoracions concedits fins aleshores.⁹⁹ Amb aquesta mesura culminava l'establiment d'un poder sobirà alternatiu a l'espera de la convocatòria de la Junta Central.

La ruptura fou justificada, d'una banda, amb l'incompliment per part del nou govern —que prenia la legitimitat de la Junta barcelonina del juny, que l'havia proclamat— del seu compromís de convocar la Junta Central i mantenir la sobirania de les juntes preexistents, i, de l'altra, amb la vulneració de la Constitució de 1837 que significà la convocatòria de les Corts per part del president del govern, una funció que corresponia al rei. Tanmateix, cal interpretar aquest fet com la ruptura definitiva del progressisme radical barceloní amb el progressisme governamental, d'acord amb la naturalesa revolucionària de la Junta Central, que entronitzava el potencial insurreccional en detriment de la via institucional. Així, la convocatòria de la Junta Central com a raó de ser de la Junta Suprema, que no trobem durant els anys anteriors, i la ruptura jurídica amb el govern són el centre del component insurreccional de la Jamància. Aquest factor revolucionari, representat pel centralisme, fou l'element comú entre els diferents sectors radicals que hi participaren, liderats per un progressisme decebut tant per l'esperterisme com pel progressisme que ocupava les institucions nacionals.

Conclusió

L'anàlisi dels factors que hem pres en consideració —la repressió governamental i la Junta Central com a principi vertebrador de l'aixecament— mostra que la Jamància fou una alternativa revolucionària bastida pels sectors més radicals de la ciutat, descontents amb el curs que estaven prenent els esdeveniments després de la marxa d'Esparte-

99 *El Constitucional* (Barcelona), 19 de setembre de 1843, p. 3.

ro de la regència; és a dir, el manteniment d'un poder certament arbitrari, manifestat en aquest cas per un govern progressista, entronitzat el juny per la Junta Suprema de Barcelona, que no complia les promeses de democratització —la convocatòria de la Junta Central, que havia de permetre descentralitzar la presa de decisions— i vulnerava la Constitució. La convergència a la ciutat de progressistes radicals, demòcrates i republicans, que participaren en la revolta a través de la Junta Suprema, la jerarquia militar revolucionària, la Milícia Nacional i els cossos francs, o les pàgines d'*El Constitucional*, permeté bastir l'alternativa revolucionària centralista barcelonina de 1843. Així, les biografies d'algunes de les persones que participaren en la Jamància i que hem esmentat, com Rafael Degollada, Antoni Baiges, Francesc Castanys, Narcís d'Ametller, Pere Felip Monlau i d'altres com Nicolás del Balzo¹⁰⁰ o Josep Vergés¹⁰¹ —ambdós membres de la Junta—, ens confirmen el seu compromís amb una interpretació radical del liberalisme, que passava per una idea de nació basada en la llibertat dels ciutadans i la reivindicació d'espais de sobirania més enllà de les Corts, com ho eren l'àmbit local i el provincial. Aquest era el projecte polític propi del progressisme barceloní, que anava més enllà de les altres formes de progressisme (l'institucional i l'esparterisme) i que intentà reobrir el cicle revolucionari per imposar-se.

Així, la ruptura i la repressió són dos elements clau en la conformació de la identitat d'aquest progressisme radical barceloní. En aquest sentit, les revoltes del 1837 i del 1842 foren liquidades amb l'actuació de l'exèrcit i comportaren execucions, deportacions i el bombardeig d'un objectiu civil com és una ciutat. Un ús de la violència arbitrari i desproporcionat, tenint en compte que es tractava d'un problema d'ordre públic. Aquestes experiències repressives, tant la

100 Jordi ROCA VERNET, «Quan els exiliats catalans de 1823-1850 bastiren horitzons nacionals plurals a Europa», *Revue d'Études Catalanes*, n. 3, 2018, p. 13.

101 Jesús MESTRE, «Elecciones i revoltes populars...», p. 55.

del 1837¹⁰² com la del 1842,¹⁰³ foren denunciades i reivindicades exclusivament pel progressisme radical, que convertí en símbols aquestes experiències i les persones que hi prengueren part, tot creant una memòria de la repressió. Fou també el cas de la Jamància, durant la qual la repressió governamental fou constantment criticada des d'*El Constitucional*, el principal diari del progressisme barceloní —fet que li valgué el tancament per part de les autoritats—, i evocada per part dels revoltats, com ho demostra el fet que el baluard del Migdia fos anomenat «de la libertad» i que després, en ser destruït pels bombardejos, fos rebatejat com a «tumba de los mártires ilustres»,¹⁰⁴ o el pes simbòlic que els revoltats atorgaren a la mort en combat defensant la ciutat, d'Antoni Baiges, primer president de la Junta.¹⁰⁵

Pel que fa a la ruptura, la neutralització de les juntes i la vulneració de la Constitució de 1837 per part del govern foren interpretades des del dret a la rebel·lió legítima, però fou la voluntat democratitzadora que representava el centralisme la que, a través del juntisme i la mobilització popular, motivà la insurrecció. La Junta Central, amb una estructura que partia del municipalisme, era la màxima representació de la sobirania i pretenia superar el poder constituït prèviament —fruit de la primera etapa de la Revolució Liberal—, que representaven les Corts, i establir-se com a nou poder constituent. El factor revolucionari i el desafiament a una estructura institucional fruit d'una revolució incompleta tenien, doncs, molt de pes en la

102 Jordi Roca Vernet demostra que la commemoració de la repressió moderada del període 1837-1839 esdevingué un aspecte destacat de la identitat del progressisme barceloní durant el Trienni Progressista. Vegeu JORDI ROCA VERNET, «Las fiestas cívicas...», p. 37.

103 La memòria del bombardeig governamental del desembre de 1842 fou recordada quan la ciutat fou bombardejada de nou durant la Jamància. *El Constitucional* (Barcelona), 2 d'octubre de 1843, p. 2.

104 Ignacio Miguel PUSALGAS Y GUERRIS, *Acontecimientos políticos e históricos...*, pp. 121-137.

105 Ignacio Miguel PUSALGAS Y GUERRIS, *Acontecimientos políticos e históricos...*, pp. 53-55.

versió radical del progressisme. Així doncs, l'experiència de la repressió creixent dels anys anteriors, que culminà en la de la Jamància, radicalitzà el desafiament de la ciutat envers el govern central que es manifestà en forma de revolució.

Aquesta aliança entre progressistes i món popular fou possible gràcies a la preocupació dels primers per les necessitats dels sectors més desfavorits, tant els que pertanyien al món socioeconòmic de l'Antic Règim com els que ho feien al capitalisme naixent, és a dir, artesans, jornalers i obrers industrials, aquests darrers agrupats en l'Associació de Teixidors. Com apuntàvem en la introducció, aquesta relació entre el progressisme i les classes populars s'intensificà durant el Trienni Esparterista, però ja venia de lluny, dels espais de sociabilitat establerts durant la primera fase de la Revolució Liberal.

Fonamentalment, hom reconeix tres espais de contacte: la Milícia Nacional, les societats patriòtiques i, com ja hem vist, la insurrecció, un model revolucionari que anà evolucionant al llarg de la Revolució Liberal, que culminà amb la Jamància el 1843 i que explica la seva naturalesa heterogènia i la preocupació dels progressistes per les necessitats de les classes populars que hi prengueren part. Les societats patriòtiques, enquadrades en les xarxes de sociabilitat política del Trienni Liberal,¹⁰⁶ esdevingueren un espai compartit entre progressistes radicals i republicans, des d'on es bastí una alternativa al moderantisme, malgrat la repressió, durant la segona fase de la Revolució Liberal¹⁰⁷ i, almenys, fins a la prohibició de la Sociedad Patriótica Constitucional el 1841. Pel que fa a la Milícia Nacional, fou una experiència de mobilització armada informal —amb la seva organitza-

106 «Las sociedades patrióticas del liberalismo exaltado al liberalismo democrático (1820-1854)», a Ramon ARNABAT i Montserrat DUCH (ed.), *Historia de la sociabilidad contemporánea. Del asociacionismo a las redes sociales*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2014, pp. 39-67.

107 Genís BARNOSELL, *Els orígens del sindicalisme català*, Pagès, Lleida, 1999, pp. 186-188.

ció i jerarquia i la idiosincràsia de cada batalló—, sovint fruit de les necessitats materials dels seus membres, que es convertí en espai de socialització política dels seus membres, que hi aprengueren el llenguatge liberal progressista. Per tant, la milícia tenia un potencial revolucionari important, en un context de ruptura i de guerra civil contra el carlisme.¹⁰⁸ No és estrany, doncs, que la dissolució i el desarmament de les milícies fossin dos instruments de repressió habituals en contextos insurreccionals, com el que hi havia a Barcelona a la tardor de 1843.

108 Albert GARCÍA BALAÑÁ, «"El verdadero productor"», pp. 248-249.